

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра економіки та фінансів

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОХОДЖЕННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
ПРАКТИКИ ТА НАПИСАННЯ ЗВІТУ**

для студентів освітнього рівня «магістр»

усіх форм навчання

*спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»*

Тернопіль-2017

УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ПРАКТИКА

Методичні рекомендації з організації проходження науково-дослідницької практики та написання звіту для студентів освітнього рівня «магістр» усіх форм навчання спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / Укладачі: д.е.н., доц. Н.Ю. Мариненко, д.е.н., проф. О.В. Панухник. – Тернопіль : ТНТУ, 2017. – 52 с.

Укладачі: Мариненко Наталія Юріївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Панухник Олена Віталіївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Рецензенти: Константюк Наталія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Хрупович Світлана Євгенівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Відповідальна за випуск: Н. Ю. Мариненко.

Методичні вказівки розглянуто і затверджено на засіданні кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, протокол № 5 від «08» листопада 2017 р.

Схвалила та рекомендувала до друку методична комісія факультету економіки та менеджменту Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, протокол № 4 від «22» листопада 2017 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ	5
2. ЗМІСТ ПРАКТИКИ	8
3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ	11
4. КЕРІВНИЦТВО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЮ ПРАКТИКОЮ	12
5. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ.....	15
6. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗАХИСТУ ЗВІТУ ІЗ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ	20
7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ	36
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП

Науково-дослідницька практика є важливою складовою магістерської програми підготовки економістів і має на меті систематизацію, розширення та закріплення професійних знань, формування у студентів початкових навичок ведення самостійної наукової роботи, дослідження та експериментування.

Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення при одержанні достатнього обсягу практичних знань і умінь відповідно до освітнього рівня “магістр”.

У даних методичних вказівках подано загальні питання щодо організації, проведення, керівництва і оцінювання результатів проходження науково-дослідницької практики студентами.

Науково-дослідна робота студентів є обов’язковою складовою процесу підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Однією із вимог до дипломних робіт випускників є практична цінність отриманих результатів дослідження. Тому дипломні роботи повинні бути виконані за матеріалами конкретного підприємства, установи або організації. Науково-дослідницьку практику студенти проходять на сучасних підприємствах різних галузей економіки та сфер діяльності, в закладах органів державного управління і фінансово-кредитних установах.

1. МЕТА, ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

Науково-дослідницька практика є важливою складовою магістерської програми підготовки економістів і має на меті систематизацію, розширення та закріплення професійних знань, формування у студентів початкової компетенції ведення самостійної наукової роботи, дослідження та експериментування.

Предметом науково-дослідницької практики є поглиблення навичок самостійної наукової роботи, розширення наукового світогляду студентів, дослідження проблем практики та вміння пов'язувати їх з обраним теоретичним напрямком дослідження, визначати структуру та логіку майбутньої магістерської роботи.

Метою науково-дослідницької практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань фінансових механізмів ефективного функціонування суб'єктів господарювання, фінансових установ; формування у них практичних професійних умінь та навичок виконання функцій економіста-фінансиста; набуття студентами досвіду самостійної науково-дослідної роботи та опрацювання методики її проведення, поглиблення теоретичних знань у сфері фінансів, банківської справи та страхування, підбір фактичного матеріалу для написання магістерської роботи, формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел.

Призначенням даного виду практики є формування у випускника вищого навчального закладу професійних вмінь, навичок обґрунтування та прийняття самостійних рішень на конкретній ділянці роботи в реальних умовах функціонування суб'єктів господарювання, інших підприємницьких структур, фінансових установ шляхом виконання функціональних обов'язків, властивих його майбутній професійній організаційно-управлінській діяльності.

Даний вид практики є продовженням навчального процесу в структурних підрозділах суб'єктів господарювання, фінансових установ, де

студент має можливість скоротити період адаптації до виконання конкретних фінансово-економічних функцій згідно з отриманим фахом і рівнем підготовки.

Науково-дослідницька практика повинна відповідати напряму наукових досліджень студента магістратури. Під час такої практики надається можливість використати нові методи та отримати необхідні результати досліджень, що їх проводить студент при написанні магістерської роботи.

Потягом проходження такого виду практики та виконання основних завдань програми практики, кожен студент повинен отримати конкретні наукові результати з обраної наукової проблеми, що будуть відображені у формулюванні теми випускної кваліфікаційної роботи магістра.

Основні **завдання** практики:

- ознайомитися із підприємством, його структурними підрозділами, організацією виробничого процесу, продукцією, загальною схемою управління;
- вивчити організацію фінансової роботи, функції, завдання фінансових служб, їх зв'язки з іншими управлінськими підрозділами підприємства в процесі розроблення фінансових планів, доведення їх завдань до структурних підрозділів та контроль за їх виконанням;
- ознайомитися із формами, змістом, періодичністю фінансової звітності, організацією інформаційного забезпечення поточної та оперативної фінансової роботи на підприємстві;
- здійснити комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства;
- самостійно виконати розрахунки з обґрунтування рішення конкретного питання – предмета індивідуального дослідження студента;
- зібрати необхідні матеріали для виконання дипломної роботи та написання звіту з проходження практики.

У процесі проходження цього виду практики студент одержує консультації спеціалістів різноманітних управлінських підрозділів підприємства, безпосередньо вивчає програмні питання практики, виконує відповідні фінансово-економічні розрахунки, проводить індивідуальні наукові дослідження, готує звіт з практики.

Базами практики переважно є суб'єкти господарювання матеріальної сфери виробництва будь-якої галузі та форми власності, державні та комерційні фінансові установи, страхові компанії.

Програма науково-дослідницької практики за погодженням із кафедрою і науковим керівником дипломної роботи може проводитися з урахуванням специфіки фінансової діяльності конкретної установи, бази практики студента.

Загальну тривалість практики визначено навчальним планом – 6 тижнів.

Науково-дослідницька практика проходить на базах практики, які відповідають вимогам програми та мають кадри, здатні забезпечити необхідний рівень керівництва.

Базами практики можуть бути:

- підприємства усіх форм власності та різних організаційно-правових форм, що здійснюють виробничо-господарську діяльність;
- установи та організації, що належать до державних органів управління та контролю (державна фіскальна служба, державна фінансова інспекція, фінансові відділи при місцевих органах виконавчої влади тощо);
- установи та організації ринкової інфраструктури (фінансові установи – комерційні банки, інвестиційні фонди і компанії, страхові компанії; біржі; аудиторські фірми; консалтингові фірми та ін.).

2. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Під час проходження науково-дослідницької практики студент, як правило, виконує функції дублера економіста одного із фінансових підрозділів у структурі апарату управління підприємством. Для виконання поставлених перед ним завдань у процесі проходження стажування з фаху необхідно опрацювати ряд питань, які потім необхідно висвітлити і описати у звіті.

Науково-дослідницька практика передбачає опрацювання наступних питань:

1. Загальне ознайомлення з підприємством

Коротка інформація про історію створення та розвитку підприємства, галузь та предмет виробничої діяльності, суспільна місія підприємства, форма власності, основні напрями господарської діяльності. Характеристика номенклатури продукції (послуг), що виробляється і реалізуються, взаємозв'язок із споживачами продукції і постачальниками матеріально-технічних ресурсів. Коротка характеристика виробничого процесу та виробничо-організаційної структури підприємства. Характеристика результатів його господарської діяльності за останні 4 роки. Визначення динаміки показників фінансових ресурсів, грошових доходів, операційних витрат, фінансових результатів та відносних показників фінансово-економічної ефективності господарської діяльності підприємства.

В додатках необхідно навести виробничо-організаційну структуру підприємства, таблицю основних техніко-економічних показників його діяльності за аналізований період, основні форми фінансової звітності.

2. Функції та організація фінансової роботи на підприємстві

Загальна характеристика системи управління підприємством. Лінійні рівні та функціональні напрями управління господарською діяльністю підприємства. Місце та функції економічних і фінансових служб у системі управління підприємством. Проаналізувати структуру апарату управління

підприємством. Вивчити розподіл функціональних обов'язків між окремими ланками фінансового управління, визначити наявність дублювання чи „вакууму” при виконанні окремих функцій управління фінансами. При наявності недоліків слід **розробити пропозиції**, спрямовані на вдосконалення структури управління підприємством. Взаємозв'язок фінансових служб із іншими функціональними службами апарату управління та виробничими та комерційними підрозділами в процесі складання плану господарської діяльності на поточний період, доведення показників плану до виробничих і функціональних структур, контроль за його виконанням. Сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності організації фінансової роботи на підприємстві.

3. Організація комплексного фінансового аналізу на підприємстві

При проходженні науково-дослідницької практики необхідно ознайомитися із регламентом підготовки стратегічних, поточних і оперативних рішень господарської діяльності підприємства та визначити роль комплексного фінансового аналізу для обґрунтування змісту таких рішень й заходів щодо їх виконання, а також зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу діяльності підприємства, змісту показників даних напрямків аналізу. Вивчити систему внутрішнього фінансового аналізу за напрямками ліквідності, ділової активності, рентабельності, структури капіталу і ринкової активності діяльності підприємства.

Слід узяти до уваги аналіз та оцінювання стану необоротних й оборотних активів, джерел фінансування поточної господарської діяльності підприємства, аналіз та оцінювання рівня фінансових ризиків при обґрунтуванні стратегічних та поточних господарських рішень.

Студентові-практиканту необхідно провести розрахунок показників поточного фінансового стану підприємства і дати оцінку їх рівня. Безпосередньо оцінювання фінансового стану підприємства проводиться на основі використання даних балансу підприємства (Форма № 1), звіту про фінансові результати (Форма № 2).

Оцінку фінансового стану підприємства пропонуємо проводити на основі розрахунків та аналізу наступної групи показників:

- стану ліквідності підприємства;
- стану ділової активності підприємства;
- стану процесів формування і розподілу прибутків підприємства;
- стану рентабельності підприємства;
- стану структури капіталу підприємства;
- стану ринкової активності підприємства.

У підсумковій частині звіту проводиться комплексний аналіз й оцінювання фінансового стану підприємства з точки зору забезпечення високоприбуткового рівня його господарської діяльності. Необхідно навести таблицю результатів комплексного фінансового аналізу та запропонувати заходи щодо удосконалення системи аналізу на підприємстві й поліпшення фінансового стану. В аспекті розроблення пропозицій із поліпшення фінансового стану необхідним є чіткий перелік спрямованих на це заходів.

3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

Перед початком практики студенти одержують на кафедрі економіки та фінансів направлення, програму і щоденник практики. Керівництво практикою здійснює викладач кафедри і спеціаліст від підприємства – бази практики. Графік проходження практики визначається по кожному підприємству спільно керівником від бази практики та університету.

Загальний порядок проходження науково-дослідницької практики та знайомство з програмою практики студент одержує на організаційних зборах, що їх за тиждень до початку практики проводить керівник науково-дослідницької практики і кафедра економіки та фінансів.

Безпосередньо перед початком практичного навчання студент має на базі практики пройти інструктаж із техніки безпеки.

Упродовж практики кафедра надає студентам консультації з питань підготовки звітності з практики.

Загальний контроль за ходом науково-дослідницької практики здійснює завідувач кафедри. Окремі організаційні питання його проходження здійснює керівник цього виду практики від університету. Хід проходження науково-дослідницької практики та його результати розглядаються на засіданні кафедри економіки та фінансів.

4. КЕРІВНИЦТВО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЮ ПРАКТИКОЮ

Обов'язки керівника практики від університету та кафедри

У процесі виконання своїх функцій керівник практики від університету та кафедри зобов'язаний організувати її відповідно до затвердженої програми:

- своєчасно вручити студентам направлення і програму практики, провести загальний інструктаж, супроводжувати студентів на бази практики, представляти їх керівникові від бази практики;
- забезпечувати взаємодію кафедри із керівником практики від підприємства;
- консультувати студентів з питань програми практики. Спрямовувати науково-дослідну діяльність студентів, пов'язану із виконанням дипломної роботи;
- контролювати виконання програми практики, регламенту підготовки звіту із науково-дослідницької практики, а також дотримання студентами правил внутрішнього розпорядку;
- рецензувати звіти з практики і брати участь у їх захисті в складі комісії кафедри;
- інформувати кафедру економіки та фінансів про хід проходження студентами даного виду практики, підготовку звіту.

Обов'язки керівника від бази практики

У межах своїх функціональних обов'язків, керівник практики від підприємства повинен:

- створити належні умови для якісного виконання студентами програми практики;
- контролювати роботу студентів і додержання ними трудової дисципліни;
- здійснювати методичне керівництво та допомагати студентам одержати необхідні матеріали для виконання програми практики й написання дипломної роботи;

– дати письмові характеристики студентів з оцінюванням рівня їх практичної підготовки, ставлення до роботи, дотримання трудової дисципліни. У характеристиці від бази практики результати студента оцінюються за чотирибальною системою („відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”);

– періодично перевіряти ведення студентами щоденників проходження практики, розглядати та оцінювати звіт з практики.

Обов’язки студента:

– перед початком практичного навчання одержати на кафедрі економіки та фінансів направлення на проходження науково-дослідницької практики, його програму та щоденник практики;

– протягом проходження науково-дослідницької практики суворо дотримуватися правил техніки безпеки та внутрішнього розпорядку, чинних на базі практики;

– сумлінно виконувати програму практичного навчання, не відмовлятися від виконання завдань і доручень керівника від бази практики, спрямованих на засвоєння практичних навичок діяльності економіста-фінансиста;

– зібрати та опрацювати інформаційні матеріали, необхідні для підготовки звіту з проходження науково-дослідницької практики та написання дипломної роботи;

– згідно з вимогами програми науково-дослідницької практики оформити письмовий звіт з її проходження та своєчасно подати на кафедру економіки та фінансів для перевірки.

За час проходження науково-дослідницької практики студент зобов’язаний виконати наступні завдання практичної підготовки:

Перша група завдань. Зібрати інформацію про діяльність підприємства, вибраного за базу виконання дипломної роботи. Зміст цієї інформації визначено темою і планом дипломної роботи. Відповідно, зміст першої групи

завдань кожен студент визначає самостійно, за потреби він може отримати консультацію у свого наукового керівника.

Друга група завдань. Вивчення комплексу питань фахової практичної підготовки, обумовлених вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця. Комплекс завдань з фахової практичної підготовки передбачає виконання програми науково-дослідницької практики, написання звіту з її проходження.

Джерелами інформації для підготовки звіту з проходження науково-дослідницької практики та написання дипломної роботи є внутрішні регулюючі нормативні документи (статут підприємства), планові завдання господарсько-фінансової діяльності, форми стандартної бухгалтерської фінансової звітності (форми №1, №2, №3, №4), дані оперативного управлінського обліку, фінансові нормативи, ліміти, опитування і спостереження на робочих місцях та інша оперативна та періодична документація.

При цьому необхідно використовувати набуті в університеті знання зі статистики, бухгалтерського обліку, економіки підприємства, фінансів підприємства, фінансового менеджменту, економічного і фінансового аналізу, системи оподаткування, банківської справи, стратегії підприємства тощо.

Збираючи та опрацьовуючи фактичний матеріал про роботу підприємства, потрібно дослідити якомога більше нового з практики господарювання в даній галузі, передовий досвід, нормативні акти.

5. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ

Звіт друкують за допомогою ЕОМ з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через півтора міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці з використанням шрифту Times New Roman, розмір 14.

Обсяг основного тексту звіту повинен становити 45-55 сторінок. Текст додатків і список літератури до обсягу основного тексту не входять.

Текст звіту необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Шрифт друку повинен бути чітким – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту звіту повинна бути однаковою.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися в процесі написання звіту, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту (фрагмента рисунка) друкованим шрифтом. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Текст основної частини звіту поділяють на питання та пункти (при потребі). Обсяг одного питання не може бути меншим 3 сторінок.

Кожна структурна частина звіту повинна мати заголовки. Заголовки розділів структурних елементів слід розташовувати посередині рядка й друкувати великими жирними літерами без крапки в кінці, не підкреслюючи. Заголовки підрозділів, пунктів та підпунктів слід починати з абзацного відступу й виконувати маленькими жирними літерами, крім першої великої, не підкреслюючи, без крапки в кінці. Якщо заголовок складається із двох та більше речень, їх розділюють крапкою. Перенос слів у заголовку розділу не допускається.

Відстань між заголовком розділу і подальшим чи попереднім текстом має бути 2 інтервали. Не допускається розмішувати назву підрозділу, пункту й підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї подається тільки один

рядок тексту. Не допускається розміщувати на сторінці текст, якщо його обсяг становить менше 1/2 частини аркуша А4.

Нумерацію сторінок, питань, пунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою звіту є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок звіту (Додаток А). На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому нижньому куті сторінки без крапки в кінці (перша сторінка змісту є другою сторінкою звіту).

Заголовки **структурних частин звіту**, таких як: зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не нумерують.

Пункти нумерують у межах кожного питання. Номер пункту складається з порядкового номера питання та пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: «1.2» (другий пункт першого питання). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в звіті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках звіту, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, рисунок або креслення, розміри якого більші формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації повинен складатися з номера питання і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого питання). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в звіті подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами. Наприклад:

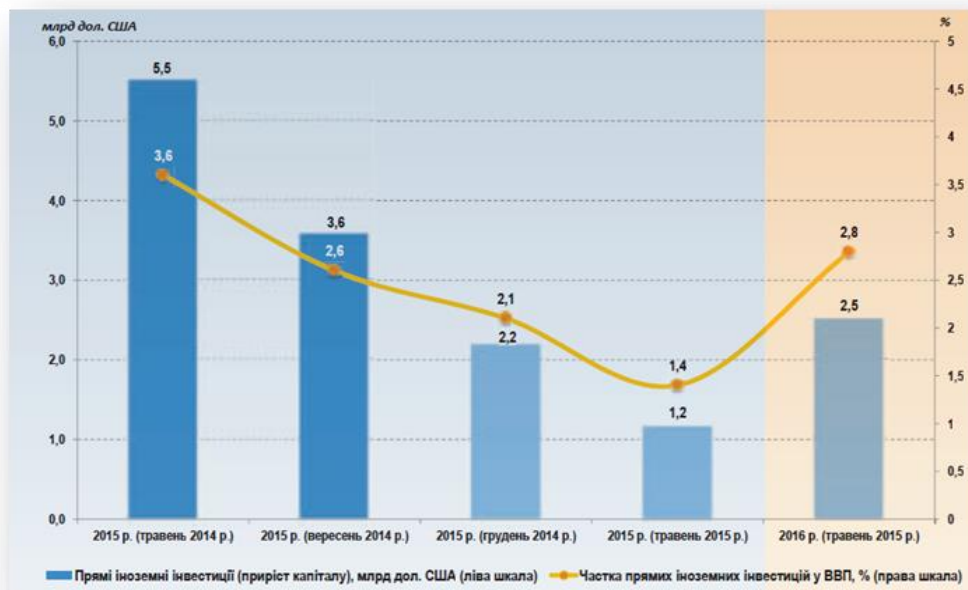

Рис. 2.6. Обсяг чистого притоку прямих іноземних інвестицій на 2015-2016 роки []

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах питання. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера питання і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого питання).

Якщо в звіті одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

При переносі частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2».

Після таблиці або рисунку необхідно зазначити посилання на літературу. Після тексту таблиці або рисунку пишеться 10-м розміром шрифту «Джерело: Назва літературного джерела». Наприклад:

Джерело: Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін [Текст]: [монографія] / Н.І. Гражевська – К.: Знання, 2008. – с. 152.

Якщо це розроблення автора, то після таблиці або рисунку пишеться, наприклад «Джерело: складено автором за даними Назва джерела» і т.п.

Наприклад:

Таблиця 2.1

**Обсяг виробленої машинобудівної продукції в Україні і питома вага
Донецької області в структурі машинобудування []**

№ з/п	Найменування	2012	2013	2014	Січень – червень 2015
1.	Обсяг виробленої машинобудівної продукції в Україні (млн. грн.), у т.ч.:	140539,3	113926,6	94088,4	44517,6
2.	у Донецькій області (млн. грн.)	24892,0	17215,2	9518,7	2352,7
3.	Питома вага Донецької області, %	17,7	15,1	10,1	5,2

Формули в звіті (якщо їх більше однієї) нумерують у межах питання. Номер формули складається з номера питання і порядкового номера формули в питанні, між якими ставлять крапку.

Номери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) – перша формула третього питання. Нумерувати необхідно ті формули, на які є посилання у тексті.

Посилання на літературу. При написанні звіту студент повинен робити посилання на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться у звіті. Посилання подають у квадратних дужках із вказанням номера джерела із загального списку літератури та, через кому, при наявності, сторінки (сторінок).

Наприклад, [10, с.25] – с. 25 джерела №10 у списку використаних джерел.

Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову, текст,

обсяг. Якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання у звіті.

Посилання на ілюстрації звіту вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «рис. 1.2». Посилання на формули звіту вказують порядковим номером в дужках, наприклад, «... у формулі (2.1)».

На всі таблиці звіту повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...в табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Додатки оформляють як продовження звіту на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті.

Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток __» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, І, Є, І, Ї, О, Ч, Ъ, наприклад, додаток А, додаток Б і т.д. Один додаток позначається як додаток А.

Текст кожного додатка при потребі може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – підрозділ 3.1 додатка В.

Список використаних джерел. Відомості про джерела, які включені до списку, необхідно подавати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць. Приклад оформлення відомостей подано у Додатку В.

6. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗАХИСТУ ЗВІТУ ІЗ ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

За результатами виконаної під час науково-дослідницької практики роботи кожен студент зобов'язаний у десятиденний термін після її закінчення подати на кафедру економіки та фінансів письмовий звіт.

Структура, зміст звіту, співвідношення його розділів визначено змістом науково-дослідницької практики, особливостями її бази та темою дипломної роботи.

У звіті необхідно відобразити:

- відповідність методів фінансової роботи, що застосовуються на підприємстві – базі стажування з фаху, сучасним досягненням фінансово-економічної науки, господарської практики та характеру галузевих особливостей діяльності;

- методи, форми, прийоми, спрямовані на ефективне використання всіх елементів робочого капіталу, основних засобів, грошових коштів підприємства;

- передовий досвід удосконалення внутрішнього механізму ефективного використання всіх ресурсів і досягнення високих фінансових результатів господарської діяльності.

У звіті з науково-дослідницької практики повинні бути представлені таблиці, що супроводжуються розрахунками, зразки документів, пояснення способів розрахунку фінансових показників.

Необхідно також навести висновки і пропозиції з удосконалення фінансової роботи на підприємстві.

Структура звіту включає (Додаток Д):

- 1) щоденник;
- 2) титульний аркуш (Додаток А);
- 3) зміст;

4) перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідністю);

5) вступ;

6) глави (розділи), що складають основну частину звіту;

7) висновки та рекомендації;

8) список використаних джерел;

9) додатки.

У **вступі** (2-4 стор.) викладаються завдання, які стоять перед підприємствами щодо посилення ролі фінансового аналізу для підвищення ефективності та результативності їх роботи, поліпшення використання матеріальних і фінансових ресурсів. Обґрунтовується актуальність подальшого вдосконалення методології й організації фінансового аналізу на підприємствах, а також розв'язання практичних проблем, над якими працюють робітники у даний період.

У розділі **“Організаційно-правова характеристика підприємства”** необхідно вказати повну і скорочену назву підприємства, його юридичний статус, види діяльності, які регламентовані Статутом, органи управління підприємством тощо. При цьому увага приділяється виконанню функцій фінансовими службами підприємства.

У розділі **“Організація комплексного фінансового аналізу на підприємстві”**, підрозділі **“Аналіз основних фінансових показників”** розраховують фінансові показники діяльності підприємства за два періоди згідно з додатком Б, оцінюють їх динаміку, роблять відповідні висновки.

У наступному підрозділі цього розділу слід провести **експрес-аналіз фінансового стану**. На основі балансу підприємства оцінюють фінансову структуру капіталу суб'єкта господарювання, розраховують окремі показники, що характеризують фінансовий стан. Розрахунки можуть здійснюватися за допомогою ПЕОМ. Методика експрес-аналізу фінансового стану наведена нижче.

Проводити експрес-аналіз фінансового стану рекомендуємо за допомогою порівняльного аналітичного балансу, що утворюється з вихідного балансу шляхом доповнення його показниками структури, динаміки і структурної динаміки активів підприємства й джерел їх формування. Порівняльний аналіз балансу фактично включає показники горизонтального і вертикального аналізу. У ході горизонтального аналізу визначають абсолютні й відносні зміни величини різних статей балансу за певний період. Метою вертикального аналізу є розрахунок коефіцієнтів, що характеризують структуру активів підприємства та їх джерел.

Для проведення експрес-аналізу фінансового стану необхідно побудувати аналітичні таблиці (додаток Б), у яких відображена структура, динаміка і структурна динаміка активу й пасиву балансу. Для зручності загальної оцінки капіталу підприємства статті балансу треба згрупувати в окремі специфічні групи: статті активу – за ознакою ліквідності, статті пасиву – за терміновістю зобов'язань. За результатами аналізу робляться висновки.

Із метою експрес-аналізу фінансового стану використовуються ознаки “доброго” балансу:

- коефіцієнт покриття (відношення оборотних активів до поточних зобов'язань) більше 2;
- має місце зростання власного капіталу;
- товарно-матеріальні запаси не перевищують загальний розмір мінімальних джерел їх формування;
- немає різких змін як у структурі активів, так і в джерелах їх фінансування;
- кредиторська заборгованість знаходиться на рівні з дебіторською;
- у балансі відсутні «хворі» статті, наприклад, резерв сумнівних боргів, збитки.

Основними ознаками «гарного» балансу є:

- збільшення валюти балансу;

- перевищення темпів росту оборотних активів над темпами росту необоротних;
- власний капітал за розміром перевищує позиковий та темпи його росту вищі ніж позикового;
- приблизно однакові темпи приросту дебіторської та кредиторської заборгованості;
- частка власного капіталу в оборотних активах перевищує 50 %;
- в балансі відсутні статті «Непокриті збитки», «Вилучений капітал», «Неоплачений капітал».

У наступному підрозділі розділу проводиться **аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства**. Для цього залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в кошти, активи підприємства поділяються на такі групи:

- **найбільш ліквідні активи (A1)** – суми за всіма статтями коштів, що можуть бути використані для виконання поточних розрахунків негайно (ряд. 230, 240). У цю групу включають також короткострокові фінансові вкладення (ряд. 220);

- **активи, що швидко реалізуються (A2)**, – активи, для перетворення яких у грошові кошти потрібний певний час. У цю групу можна включити дебіторську заборгованість (платежі за якою очікуються протягом 12 місяців після звітної дати), інші оборотні активи (ряд. 150, 160, 170, 180, 190, 200, 210, 250, 270);

- **активи, котрі повільно реалізуються (A3)**, – менш ліквідні активи – це запаси, дебіторська заборгованість (платежі за якою очікуються більше ніж через 12 місяців після звітної дати), довгострокові фінансові інвестиції тощо (ряд. 100, 110, 120, 130, 140);

- **активи, що важко реалізуються (A4)**, – активи, призначені для використання в господарській діяльності протягом відносно тривалого періоду. В цю групу можна включити статті 1- го розділу активу балансу “Необоротні активи”.

Пасиви балансу за ступенем зростання термінів погашення зобов'язань групують так:

- **найбільш термінові зобов'язання (П1)** – кредиторська заборгованість, розрахунки за дивідендами, інші поточні зобов'язання (ряд. 520, 530, 540, 550, 560, 570, 580, 590, 600, 610, 630);

- **короткострокові пасиви (П2)** – короткострокові кредити банків та інші позики, що підлягають погашенню протягом 12 - ти місяців після звітної дати (ряд. 500, 510);

- **довгострокові пасиви (П3)** – довгострокові позики й інші довгострокові пасиви – статті 3- го розділу пасиву балансу “Довгострокові зобов'язання”;

- **постійні пасиви (П4)** – статті 1 і 2- го розділу пасиву балансу.

Розрахунки оформляють у таблиці 1.

Таблиця 6.1

Аналіз ліквідності балансу

Актив	Початок року	Кінець року	Пасив	Початок року	Кінець року	Надлишок (нестача)	
						Початок року	Кінець року
A1			П1				
A2			П2				
A3			П3				
A4			П4				
Разом			Разом				

Баланс вважають абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови:

$$A1 \geq П1; A2 \geq П2; A3 \geq П3; A4 \leq П4.$$

Якщо виконуються перші три нерівності, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково реалізується остання нерівність, що свідчить про наявність у підприємства

власних оборотних коштів: дотримується мінімальна умова фінансової стійкості.

З метою комплексної оцінки ліквідності балансу доцільно застосовувати **загальний показник платоспроможності**. Алгоритм його розрахунку наступний:

$$Kл = (A1+0,5+A2+0,3A3)/(П1+0,5+П2+0,3П3) \quad (6.1)$$

Збільшення значення $Kл$ свідчить про зміцнення платоспроможності підприємства та зрушення в бік покращення структури активів і пасивів.

Далі розраховують показники ліквідності, які застосовують для оцінювання здатності підприємства виконувати свої поточні зобов'язання.

Загальну оцінку платоспроможності дає **коефіцієнт покриття**, що також називають коефіцієнтом поточної ліквідності. Він дорівнює відношенню оборотних активів до поточних зобов'язань і дозволяє виявити, в якій мірі поточні активи покривають поточні зобов'язання підприємства:

$$K_{пл} = \frac{p.260}{p.620}. \quad (6.2)$$

Установлено норматив цього показника: більше або рівний 2.

Коефіцієнт швидкої ліквідності є проміжним коефіцієнтом покриття і показує, яка частина поточної заборгованості підприємства може бути погашена за рахунок готівки та очікуваних надходжень від дебіторів:

$$K_{шл} = \frac{p.260 - 100 - 110 - 120 - 130 - 140}{p.620}. \quad (6.3)$$

Цей показник рекомендується в межах від 0,7 до 1,0, але може бути надзвичайно високим через невинуватене зростання дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності є найбільш жорстким критерієм платоспроможності й показує, яка частина поточної заборгованості підприємства може бути погашена негайно на дату складання звітності:

$$K_{\text{ал}} = \frac{p.220 + 230 + 240}{p.620}. \quad (6.4)$$

Вважається, що значення цього коефіцієнта не повинно опускатися нижче від 0,2.

Коефіцієнт ліквідності запасів показує, в якій мірі матеріальні цінності покривають поточні зобов'язання підприємства:

$$K_{\text{лз}} = \frac{p.100 + 110 + 120 + 130 + 140}{p.620}. \quad (6.5)$$

Коефіцієнт ліквідності коштів у розрахунках показує, в якій мірі очікувані надходження від дебіторів будуть використані для погашення поточних зобов'язань підприємства:

$$K_{\text{лк}} = \frac{p.150 + 160 + 170 + 180 + 190 + 200 + 210}{p.620}. \quad (6.6)$$

Таблиця 6.2

Показники ліквідності

Показники	На кінець попереднього періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення (+,-)
Коефіцієнт швидкої ліквідності			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності			
Коефіцієнт ліквідності запасів			
Коефіцієнт ліквідності коштів у розрахунках			
Коефіцієнт покриття			

Далі у підрозділі “Аналіз фінансової стійкості” розраховують показники структури капіталу, що характеризують ступінь захищеності інтересів кредиторів та інвесторів, які мають довгострокові вкладення в підприємство. До них відносять: коефіцієнт автономії, коефіцієнт концентрації залученого капіталу, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт

довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт забезпеченості оборотних активів та інші. Далі наведений порядок розрахунку цих показників.

Коефіцієнт економічної незалежності (коефіцієнт автономії або коефіцієнт концентрації власного капіталу) – відображає, яка частина власних коштів формує активи підприємства. Його оптимальне значення $\geq 0,5$. Він обчислюється за балансом шляхом відношення власного капіталу до валюти балансу:

$$K_{EH} = \frac{p.380}{p.640}. \quad (6.7)$$

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу. Він показує частку позикових коштів у формуванні активів. Його оптимальне значення $< 0,5$. Він обчислюється за балансом таким чином:

$$K_{KЗК} = \frac{p.480 + 620}{p.640}. \quad (6.8)$$

Коефіцієнт фінансової залежності. Характеризує ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування і обчислюється шляхом відношення валюти балансу до власного капіталу:

$$K_{\PhiЗ} = \frac{p.640}{p.380}. \quad (6.9)$$

Його оптимальне значення < 2 .

Коефіцієнт фінансування. Він розраховується за балансом шляхом відношення власного капіталу до позикових коштів

$$K_{\Phi} = \frac{p.380}{p.480 + 620}. \quad (6.10)$$

Його оптимальне значення > 1 . Цей коефіцієнт указує на кількість власних коштів підприємства, яка припадає на 1 гривню позикових коштів.

Коефіцієнт заборгованості показує співвідношення поточних позикових коштів і власного капіталу

$$K_3 = \frac{p.620}{p.380} . \quad (6.11)$$

Його оптимальне значення <1 . Він показує, скільки позикових коштів залучає підприємство для фінансування поточної діяльності на 1 гривню власних.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів обчислюється як частка довгострокових позикових коштів у загальній сумі довгострокового позикового капіталу

$$K_{КДЗК} = \frac{p.480}{p.380 + 430 + 480} . \quad (6.12)$$

Коефіцієнт забезпеченості запасів. Він обчислюється шляхом відношення власних оборотних активів до матеріальних оборотних активів

$$K_{ЗМЗ} = \frac{p.380 - 080}{p.100 + 110 + 120 + 130 + 140} . \quad (6.13)$$

Його оптимальне значення $\geq 0,8$. Цей коефіцієнт показує, яка частка матеріальних оборотних активів фінансується за рахунок власного оборотного капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості товарів. Показує, яка частина товарів фінансується за рахунок власного капіталу

$$K_{ЗТ} = \frac{p.260 - 620}{p.140} . \quad (6.14)$$

Його оптимальне значення $>0,5$.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів. Це відношення власних оборотних активів до вартості всіх оборотних активів

$$K_{ЗОА} = \frac{p.380 - 080}{p.260} . \quad (6.15)$$

Його оптимальне значення $\geq 0,5$. Цей коефіцієнт показує, яка частка оборотних активів підприємства фінансується за рахунок власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності. Його визначають як відношення власних оборотних активів до власного капіталу

$$K_M = \frac{p.380 - 080}{p.380}. \quad (6.16)$$

Його оптимальне значення $> 0,5$. Цей коефіцієнт показує, яка частка власного капіталу підприємства вкладена в оборотні активи.

Коефіцієнт короткострокової заборгованості виражає частку поточних зобов'язань підприємства в загальній сумі зобов'язань

$$K_{KЗ} = \frac{p.620}{p.480 + 620}. \quad (6.17)$$

Коефіцієнт інвестування характеризує, частку основних засобів, яка фінансується за рахунок власного капіталу

$$K_I = \frac{p.380}{p.030}. \quad (6.18)$$

Для узагальнюючої оцінки фінансової стійкості використовують таблицю 6.3.

Остаточний висновок про фінансовий стан підприємства подають на підставі розрахунку узагальнюючих показників фінансової стійкості.

1. Якщо значення $E1, E2, E3, ЗС > 0$, то підприємство має абсолютну фінансову стійкість.

Якщо значення $E1 < 0$, а $E2, E3, ЗС > 0$, то воно має нормальну фінансову стійкість.

Якщо значення $E1, E2 < 0$, а $E3, ЗС > 0$, то підприємство характеризується нестійким фінансовим станом.

Якщо значення $E1, E2, E3, ZC < 0$, то воно має кризовий фінансовий стан.

Таблиця 6.3

Показники фінансової структури капіталу

Показники	На кінець попереднього періоду	На кінець звітнього періоду	Відхилення (+,-)
1	2	3	4
1. Коефіцієнт автономії ($\geq 0,5$)			
2. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу ($< 0,5$)			
3. Коефіцієнт фінансової залежності (< 2)			
4. Коефіцієнт фінансування (> 1)			
5. Коефіцієнт заборгованості (< 1)			
6. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів			
7. Коефіцієнт забезпеченості запасів ($> 0,8$)			
8. Коефіцієнт забезпеченості товарів ($> 0,5$)			
9. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів ($\geq 0,5$)			
10. Коефіцієнт маневреності ($> 0,5$)			
11. Коефіцієнт короткострокової заборгованості			
12. Коефіцієнт інвестування			

Розрахунок узагальнюючих показників фінансової стійкості підприємства здійснюють за показниками, поданими у табл. 6.4.

Таблиця 6. 4

Розрахунок узагальнюючих показників фінансової стійкості підприємства

Показники	Методика розрахунку за балансом	На кінець попереднього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
1.Наявність власного обігового капіталу для формування запасів – Н1	Ряд. 380 – ряд.080		
2. Наявність власного обігового та довгострокового позикового капіталу для формування запасів – Н2	Н1 + ряд.430 + ряд.480		
3. Наявність власного обігового та довгострокового і короткострокового позикового капіталу для формування запасів – Н3	Н2 + ряд.500 + ряд.510		
4. Запаси – Н4	Ряд.100+ ряд.110 + 120 + ряд.130 + ряд.140		
5. Надлишок (+), нестача (-) власного обігового капіталу для формування запасів – Е1	Н1-Н4		
Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного та довго-строкового позикового капіталу для формування запасів – Е2	Н2-Н4		
7. Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного, довгострокового і короткострокового позикового капіталу для формування запасів – Е3	Н3-Н4		
8. Запас стійкості фінансового стану, днів	$ЗС=(Е_3*360)/ЧД$		

2. Коефіцієнта стійкості економічного зростання за моделлю Г.Г. Кірейцева:

$$K_{CE3} = K1 \times K2 \times K3 \times K4 \times K5 \times K6, \quad (6.19)$$

де K_{CE3} – коефіцієнт стійкості економічного зростання;

$K1$ – чистий прибуток - виплачені дивіденди / чистий прибуток;

$K2$ – чистий прибуток / чиста виручка від реалізації;

$K3$ – чиста виручка від реалізації / середній розмір власного оборотного капіталу;

$K4$ – середній розмір власного оборотного капіталу / середній розмір оборотних активів;

$K5$ – середній розмір оборотних активів / середній розмір короткострокових зобов'язань;

$K6$ – середній розмір короткострокових зобов'язань / середній розмір власного капіталу.

Якщо було визначено, що підприємство має кризове або наближене до кризового фінансове становище, то необхідно розглянути показники прогнозування банкрутства (модель Альтмана, модель Матвійчука) та зробити висновки.

3. Модель Альтмана:

$$Z = 1,2 * K1 + 1,4 * K2 + 3,3 * K3 + 0,6 * K4 + 1 * K5, \quad (6.20)$$

$$K_1 = \frac{\text{Середній розмір власного оборотного капіталу}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_2 = \frac{\text{Середній розмір нерозподіленого прибутку}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_3 = \frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_4 = \frac{\text{Середній розмір власного капіталу}}{\text{Середній розмір позикового капіталу}}$$

$$K_5 = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

Якщо значення $Z < 1,8$, то вірогідність банкрутства досить висока;

Якщо $1,8 < Z < 2,7$, то вірогідність банкрутства 50%;

Якщо $2,7 < Z < 2,9$, то банкрутство можливе, але за певних обставин;

Якщо $Z > 3$, то вірогідність банкрутства незначна.

4. Модель Матвійчука:

$$Z = 0,033 * K1 + 0,268 * K2 + 0,045 * K3 - 0,018 * K4 - 0,004 * K5 - 0,015 * K6 + 0,702 * K7, \quad (6.21)$$

$$K_1 = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_2 = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середній розмір кредиторської заборгованості}}$$

$$K_3 = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середній розмір власного капіталу}}$$

$$K_4 = \frac{\text{Середній розмір капіталу}}{\text{Чистий дохід}}$$

$$K_5 = \frac{\text{Середній розмір власного оборотного капіталу}}{\text{Середній розмір оборотних активів}}$$

$$K_6 = \frac{\text{Середній розмір позикового капіталу}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_7 = \frac{\text{Середній розмір власного капіталу}}{\text{Середній розмір поточних зобов'язань}}$$

Якщо значення Z є більшим від 1,104, то це свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та низьку імовірність його банкрутства. Чим вищим є значення Z , тим стійкішим є становище компанії. Якщо значення Z є менше за 1,104, то виникає загроза фінансової кризи, з подальшим зменшенням даного показника імовірність банкрутства даного підприємства збільшується.

Для прийняття рішення про банкрутство підприємства слугує оцінка структури балансу неплатоспроможних підприємств шляхом розрахунку коефіцієнту покриття, коефіцієнту забезпечення власними оборотними активами та коефіцієнту відновлення (втрати) платоспроможності.

Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності визначають за формулою:

$$\frac{K_{п. \text{ кін.}} + (B_{п}/T)(K_{п. \text{ кін.}} - K_{п. \text{ поч.}})}{2}$$

(6.22)

K_{п. кін.} – коефіцієнт покриття на кінець звітного періоду;

K_{п. поч.} – коефіцієнт покриття на початок звітного періоду;

B_{п.} – період відновлення (втрати) платоспроможності;

T – тривалість звітного періоду в місяцях.

При розрахунку коефіцієнта відновлення платоспроможності «*B_{п.}*» приймається за 6 місяців, а при розрахунку коефіцієнта втрати платоспроможності – за 3 місяці.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності обчислюють за умови, що один із коефіцієнтів – покриття або забезпеченості власними оборотними активами, має значення нижче за оптимальне (перший – менший за 2, другий – менший за 0,1).

Коефіцієнт втрати платоспроможності визначають, якщо значення обох вказаних коефіцієнтів нижчі за оптимальні.

Якщо коефіцієнт відновлення платоспроможності:

більший за одиницю, то підприємство має реальні шанси поновити свою платоспроможність і може бути прийняте рішення відкладання визнання структури балансу незадовільною, а підприємства – неплатоспроможним строком на 6 місяців;

менший одиниці – у підприємства немає реальної можливості поновити свою платоспроможність протягом 6 місяців.

Якщо коефіцієнт втрати платоспроможності:

більший за одиницю – підприємство у найближчі три місяці має реальну можливість не втратити платоспроможність;

менший одиниці – у підприємства в найближчий час існує загроза втратити платоспроможність.

Складені на основі використаних матеріалів аналітичні таблиці разом з іншим ілюстративним матеріалом (схеми, діаграми) наводяться у тексті звіту.

На основі таблиць і розрахунків формують економічно обґрунтовані **висновки** із вказанням причин відхилень фактичних даних звітного періоду від даних попередніх періодів або від планових. Також виявляють фактори, що впливають як позитивно, так і негативно на динаміку показників й виконання завдання, дається оцінка роботи підприємства. Вказують резерви подальшого зростання ефективності використання ресурсів підприємства, його прибутковості, підвищення платоспроможності, фінансової стійкості, кращого використання власних та позикових коштів тощо. Вносять конкретні пропозиції, що спрямовані на пошук і реалізацію внутрішніх резервів поліпшення фінансового стану підприємства чи установи, на матеріалах яких виконано роботу, а також обґрунтовується можливість застосування результатів аналізу в практичній діяльності. В кінці коротко викладають основні висновки до проведеного дослідження і подають рекомендації з удосконалення фінансового аналізу.

У звіті на підставі отриманих висновків можуть бути *подані рекомендації* (3-8 стор.). Рекомендації розташовують після висновків, починаючи з нової сторінки. У рекомендаціях визначають подальші роботи, які вважають необхідними, при цьому основну увагу приділяють пропозиціям щодо ефективного використання результатів стажування з фаху. Рекомендації повинні носити конкретний характер і бути повністю підтверджені звітною роботою.

Загальний обсяг звіту (без додатків) становить 45–55 сторінок.

Звіт повинен бути перевірений і на титульній сторінці **підписаний керівником практики від бази практики та завірений печаткою установи, керівником практики від університету та студентом.**

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

«Відмінно» (90–100 балів) – зміст та оформлення звіту із науково-дослідницької практики та щоденника відповідають стандартам. Характеристика роботи студента на практиці є позитивною. Студент дав повні і точні відповіді на всі запитання комісії щодо програми стажування з фаху.

«Добре» (75–89 балів) – наявні несуттєві зауваження щодо змісту та оформлення звіту із науково-дослідницької практики. Характеристика студента є позитивною. У відповідях на запитання він припустився окремих неточностей, хоча загалом має тверді знання.

«Задовільно» (60–74 бали) – недбале оформлення звіту, неповний зміст окремих його розділів. Наявність окремих розрахункових і логічних помилок. Характеристика студента в цілому є позитивною. При відповідях на запитання студент виявив поверхові знання.

«Незадовільно» (0–59 балів) – студент виконав тільки частину завдань, передбачених програмою науково-дослідницької практики або звіт підготував не самостійно. Характеристика студента в частині ставлення до науково-дослідницької практики і трудової дисципліни є негативною. На запитання членів комісії він не міг дати задовільних відповідей.

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркуша

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра економіки та фінансів

ЗВІТ

із проходження науково-дослідницької практики

(база практики: _____)

(назва підприємства)

Реєстраційний номер: _____

Дата захисту:

«___» _____ 20__ р.

Керівник практики від бази практики:

(підпис)

МП

(ПІБ)

Звіт захищено з оцінкою:

Керівник практики від університету:

(підпис)

д.е.н., проф. Мариненко Н.Ю.

(наук.ступінь, посада, ПІБ)

Підписи членів комісії:

Виконав(ла): ст. гр. ПФМ – 51

(підпис)

(ПІБ)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

Додаток Б

Таблиці аналітичної частини

Таблиця Б.1

Фінансові показники діяльності підприємства

Показники	Од. вимі- рюв.	Джерела інформації, розрахунок	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення	
					Абсо- лютне	Темп зрост., %
1	2	3	4	5	6	7
1. Активи на к. р. – усього	Тис. грн.	ряд 280ф.1				
2. Необоротні активи	Тис. грн.	ряд 080 ф.1				
2.1. Основні засоби:						
2.1.1. За первинною вартістю на кінець року	Тис. грн.	Ряд.031ф.1				
2.1.2. За залишковою вартістю на кінець року	Тис. грн.	Ряд.030ф.1				
2.1.3. Знос на кінець року	Тис. грн.	Ряд.032ф.1				
2.1.4. Середня вартість	Тис. грн.	$\frac{1}{2} * (\text{ряд } 031 \text{ гр. } 3 + \text{ряд } 031 \text{ гр. } 4) \text{ ф. } 1$				
2.2. Нематеріальні активи:						
2.2.1. За первинною вартістю на кінець року	Тис. грн.	Ряд.011ф.1				
2.2.2. За залишковою вартістю на кінець року	Тис. грн.	Ряд.010ф.1				
2.2.3. Знос на кінець року	Тис. грн.	Ряд.012ф.1				
2.2.4. Середня вартість	Тис. грн.	$\frac{1}{2} * (\text{ряд } 011 \text{ гр. } 3 + \text{ряд } 011 \text{ гр. } 4) \text{ ф. } 1$				
2.3. Оборотні активи:						

1	2	3	4	5	6	7
2.3.1. Усього на кінець року	Тис. грн.	ряд 260 ф.1				
2.3.2. Запаси на кінець року	Тис. грн.	(ряд 100 + ряд 110 + ряд 120 + ряд 130 + ряд 140)				
2.3.3. Дебіторська заборгованість на кінець року	Тис. грн.	(ряд 150 + ряд 160 + ряд 170 + ряд 180 + ряд 190 + ряд 200 + ряд 210)				
2.3.4. Грошові кошти на кінець року	Тис. грн.	ряд 220 + ряд 230 + ряд 240				
2.3.5. Середні залишки оборотних активів	Тис. грн.	$\frac{1}{2} \cdot (\text{ряд } 260 \text{ гр.3} + \text{ряд } 260 \text{ гр.4})$ ф.1				
3. Джерела формування капіталу на к.р. – усього. У тому числі:	Тис. грн.	ряд 640 ф.1				
3.1. Власний капітал	Тис. грн.	ряд 380 ф.1				
3.1.1. Статутний капітал	Тис. грн.	ряд 300 ф.1				
3.1.2. Додатковий капітал	Тис. грн.	ряд 320 ф.1 + ряд 330 ф.1				
3.2. Позичковий капітал	Тис. грн.	ряд 480 ф.1 + ряд 620 ф.1				
3.2.1. Довгострокові зобов'язання	Тис. грн.	ряд 480 ф.1				
3.2.2. Короткострокові кредити	Тис. грн.	ряд 500 ф.1 + ряд 510 ф.1				
3.2.3. Кредиторська заборгованість	Тис. грн.	ряд 520 ф.1 + ... + ряд 600 ф.1				
3.3. Середня вартість власного капіталу	Тис. грн.	$(\text{ряд } 380 \text{ гр } 3 + \text{ряд } 380 \text{ гр } 4 \text{ ф.1}) / 2$				
3.4. Середня вартість сукупного капіталу	Тис. грн.	$(\text{ряд } 640 \text{ гр } 3 + \text{ряд } 640 \text{ гр } 4 \text{ ф.1}) / 2$				
4. Фінансові результати						
4.1. Чистий дохід (виручка) від реалізації	Тис. грн.	Ряд 035 ф.2				
4.2. Собівартість реалізованої продукції	Тис. грн.	Ряд 040 ф.2				

1	2	3	4	5	6	7
4.3. Валовий прибуток (збиток)	Тис. грн.	ряд. 050 (ряд. 055) ф.2.				
4.4. Прибуток (збиток) від операційної діяльності	Тис. грн.	ряд.100 (ряд105) ф.2				
4.5. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	Тис. грн.	ряд. 170 (ряд. 175) ф.2				
4.6. Чистий прибуток (збиток)	Тис. грн.	ряд. 220 (ряд.225) ф.2				
<u>5.Рух грошових коштів:</u>						
5.1. Чистий рух коштів від операційної діяльності	Тис. грн.	Ряд. 170 ф.3				
5.2. Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	Тис. грн.	ряд 300 ф.3				
5.3. Чистий рух коштів від фінансової діяльності	Тис. грн.	ряд 390 ф.3				
5.4. Чистий рух коштів за рік	Тис. грн.	ряд 400 ф.3				
<u>6. Показники ділової активності:</u>						
6.1. Обіговість сукупного капіталу (капіталовіддача)	Обо-роти	П.4.1. /п.3.4.				
6.2. Фондовіддача	Грн. / грн.	П.4.1./п.2.1.4				
6.3.Фондомісткість	Грн. / грн.	П.2.1.4/п.4.1.				
6.4. Коефіцієнт обіговості оборотних активів	Обо-роти	П.4.1./п.2.3.5				
6.5. Коефіцієнт закріплення оборотних активів	Грн. / грн.	П.2.3.5/п.4.1.				
6.6. Середній період обороту оборотних активів	Дн.	360дн./п.6.4.				
6.7. Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості (за товари, роботи, послуги)	Обо-роти	П.4.1./ 1/2* (ряд160 ф.1гр.3 + ряд 160 ф.1гр.4)				

1	2	3	4	5	6	7
6.8. Середній період обороту дебіторської заборгованості 1	Дн.	360дн./п.6.7.				
6.11. Коефіцієнт обіговості запасів	Обо- роти	П.4.1./ 1/2*(ряд 100 гр.3 + ряд 110 гр.3 + ряд 120 гр.3 + ряд 130 гр.3 + ряд 140 гр.3 .ф.1+ ряд 100 гр.4 + ряд 110 гр.4 + ряд 120 гр.4 + ряд 130 гр.4 + ряд 140 гр.4.ф.1)				
6.12. Середній період зберігання запасів	Дн.	360./п.6.11				
6.13. Тривалість операційного циклу	Дн.	П.6.12+п.6.8.				
6.14. Тривалість фінансового циклу	Дн.	П.6.13.-п.6.10.				
7. Показники рентабельності підприємства						
7.1. Рентабельність сукупного капіталу	%	(п.4.5. / п.3.4.)*100				
7.2. Рентабельність власного капіталу	%	(п.4.5./ п.3.3.) *100				
7.3. Рентабельність основних засобів	%	(п.4.5./ п.2.1.4.) *100				
7.4. Рентабельність оборотного капіталу	%	(п. 4.5./ п.2.3.5.)*100				
7.5. Валова рентабельність продажу	%	(п.4.3./ п.4.1.) *100				
7.6. Операційна рентабельність продажу	%	(п.4.4./п.4.1.) *100				
7.7. Чиста рентабельність продажу	%	(п.4.6./п.4.1.) *100				
7.8.Рентабельність продукції	%	(п.4.3./п.4.2.) *100				
8. Платоспроможність:						
8.1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності на к. р.		Ф1 (220+ряд. 230+ ряд. 240) / ряд. 620				

Продовження табл. Б1

1	2	3	4	5	6	7
8.2. Коефіцієнт швидкої ліквідності на к. р.		Ф1.(ряд.260-100 – ряд.110 – ряд.120 – ряд.130 – ряд.140) / ряд. 620				
8.3. Коефіцієнт покриття на к. р.		Ф1 ряд. 260/ Ф1. ряд. 620				
9.Фінансова стійкість:						
9.1. Коефіцієнт автономії на к. р.		Ф1 ряд. 380/ Ф1. ряд. 640				
9.2. Коефіцієнт маневреності на к. р.		Ф1 ряд. 380-ряд.080/ Ф1. ряд. 380				
9.3. Коефіцієнт фінансування на к. р.		Ф1 ряд. 380/ Ф1. ряд. (480+620)				
9.4. Коефіцієнт заборгованості на к. р.		Ф1 ряд. (620/ Ф1. ряд. 380				
9.5. Коефіцієнт забезпеченості запасів на к. р.		Ф1 ряд. 380-ряд.080/ Ф1. ряд. (100+110+120+130+140)				
9.6. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів на к. р.		Ф1 ряд. 380-ряд.080/ Ф1. ряд. 260				

Таблиця Б.2

Групування та аналіз активу (пасиву) балансу підприємства, тис. грн.

Актив балансу (Пасив балансу)	Джерело інформації (рядок за балансом)	Абсолютна величина, тис. грн.		Питома вага, %		Зміни			
		На початок періоду	На кінець періоду	На початок періоду	На кінець періоду	В абсолютній величині, тис. грн.	У структурі, %	Темп зростання %	Темп приросту, %
Капітал – усього	Ряд.280								
.....									

Додаток В

Зразок оформлення бібліографічного опису списку використаних джерел

Книга одного автора:

Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін [Текст]: [монографія] / Н.І. Гражевська– К. : Знання, 2008. – 431 с.

Williamson O. E. The mechanisms of governance [Текст] / O. E. Williamson. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 429 p.

Книга двох авторів:

Гриньова В.М. Соціально-економічні проблеми інноваційного розвитку підприємств [Текст]: [монографія] / В.М.Гриньова, О.В.Козирєва. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 192 с.

Книга трьох авторів:

Держава і ринок: філософія взаємодії [Текст]: [моногр.] / [І. Й. Малий, М. І. Диба, М. К. Галабурда]; за ред. І. Й. Малого; Київ. нац. екон. ун-т. – К. : КНЕУ, 2005. – 358 с.

Книга багатьох авторів:

Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Ю.В.Кіндзерський, М.М. Якубовський, І.О. Галиця та ін.]; за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 928 с.

Окремий том багатотомного видання:

Стратегічні виклики 21 століття суспільству та економіці України: у 3-х томах / В.М. Геєць, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал, А.М. Гуржій, М.С. та Данько; [Геєць В. М., Александрова В. П., Бажал Ю. М., Гуржій А. М., Данько М. С. та ін.]; Ін-т економіки та прогнозування НАНУ; Український форум; за ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – Т. 1 : Економіка знань – модернізаційний проект України. – К. : Фенікс, 2007. – 544 с.

Опис статей з наукових збірників:

Якубовський М.М. Пріоритети технологічної політики та структурних змін [текст] // Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Ю.В.Кіндзерський, М.М. Якубовський, І.О. Галиця та ін.]; за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – С. 353–368.

Опис статей із журналів:

Шостак Л. Відкрита економіка: перспективи позиціювання України у світовій господарській системі [Текст] / Л. Шостак, О. Бадрак // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 38–48.

Електронні ресурси:

Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 8 липня 2010 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

Податковий Кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Додаток Д

Рекомендована структура звіту із проходження науково-дослідницької практики

Вступ

Перелік умовних позначень (за необхідності)

1. Організаційно-правова характеристика _____ (назва підприємства).
2. Організація фінансової роботи на підприємстві.
3. Організація комплексного фінансового аналізу на _____.
- 3.1. Аналіз основних фінансових показників _____.
- 3.2. Аналіз активів _____.
- 3.2.1. Оцінювання рівня, динаміки та структури активів.
- 3.2.2. Аналіз стану, структури та ефективності використання основних засобів.
- 3.2.3. Аналіз обсягу, структури й обіговості оборотних активів.
- 3.3. Аналіз власних і позичкових джерел формування капіталу підприємства.
- 3.4. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства.
- 3.5. Аналіз фінансової стійкості підприємства.

Висновки та рекомендації

Список використаних джерел

Додатки

НОТАТКИ

[illegible]

НОТАТКИ

[illegible]

НОТАТКИ

This image shows a full page of blank white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

НОТАТКИ

This image shows a full page of blank white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

НОТАТКИ

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

НОТАТКИ

[illegible]

НОТАТКИ

[illegible]